

THOMAS PETTERSSON

**EPÄ-
TODENNÄKÖINEN
MURHAAJA**

**Skandiamiehen tarina, Palmén murha
ja tärvelty poliisitutkinta**

Suomentanut Petri Stenman

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Ruotsinkielinen alkuteos (2021)

*Den osannolika mördaren – Hela berättelsen om Skandiamannen,
Palmemordet och polisutredningen som spårade ur*

© Thomas Pettersson 2017 by Agreement with Grand Agency

Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Otava 2021

ISBN 978-951-1-39150-0

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2021

Sisällys

59 minuuttia jotka muuttivat Ruotsin	9
<i>Suunnittelematon ilta ja elokuvakäynti. Murha ja ensimmäisten todistajien antamat tiedot.</i>	
Intensiivinen lauantai	27
<i>Poliisi hukkaa aikaa ja todistusaineistoa. Stig Engström rakentaa kertomustaan.</i>	
Väärillä jäljillä	37
<i>Hans Holmérin täpötäydet lehdistötilaisuudet ja piirroskuva, joka haittaa silminnäkijöitä.</i>	
Kaksi kuulustelua ja yksi rekonstruktio	51
<i>Stig Engström hakee huomiota ja kylvää epäluuloa.</i>	
Tutkittavana	64
<i>”Sitten meillä on siis Engström Skandia-talossa. Hänen antamansa tiedot eivät täsmää siihen, mitä hän teki illalla.”</i>	
Skandia-mies siivotaan sivuun	79
<i>Tutkinta suunnataan PKK:hon ja Palme-ryhmä poistaa Stig Engströmin siitä.</i>	
Merkittävä tunnistus	85
<i>Uusi tutkinnanjohto etsii, ja löytää, yksin toimineen tekijän: Christer Pettersson.</i>	
Poliisin huono omatunto	95
<i>”Stig palasi Palmen murhaan kiusaksi asti. Lopulta se meni liiallisuuksiin, en enää jaksanut kuunnella.”</i>	

Murhaajan profiili	106
<i>Palmen murhaan sovelletaan menestyksestä amerikkalaista menetelmää. Kuva Stig Engströmistä piirtyy.</i>	
Olof Palme ja hänen vihollisensa	114
<i>Harha-askeleita, pimittämisiä ja kaksinkertaista kirjanpitoa – kovasta elämästä politiikan huipulla.</i>	
Jännittävä hypoteesi	130
<i>Salainen Stay Behind -liike ja kytkökset Skandiaan.</i>	
Todennäköinen murhaaja	136
<i>Takaisin rikospaikalle ensimmäisiin välittömiin todistajanlausuntoihin.</i>	
Skandia ja Skandia-mies	148
<i>Lukitusta työhuoneesta ja urasta joka juuttuu paikalleen.</i>	
Vielä yksi motiivi	156
<i>Yksityisistä ja suurvaltapolitiittista kytköksistä Boforsiin ja likaisiin asekauppoihin.</i>	
Kaksi ryhmää ja yksi sivuraide	164
<i>Uusia kontakteja, yhä syvemmälle salaiseen Ruotsiin.</i>	
Sotilaspuvusta kunnanvaltuutetuksi	173
<i>Stig Engströmin elämäntarina – ei niin loistokasta kuin hän oli toivonut.</i>	
Viha	180
<i>”Stig hyppäsi siihen junaan. Kaikkihan sitä mieltä olivat, silloin hänkin teki niin. Ilmapiiri Ruotsissa oli sellainen, että Palmesta ei pidetä.”</i>	
Yksinäinen, surullinen loppu	193
<i>Viinasta, raivosta, avioerosta ja Stig Engströmin loppuvaiheista.</i>	

Palaset lokahtelevat paikoilleen.....	196
<i>Tämän takia Stig Engström poistettiin virheellisesti poliisin tutkinnasta. Lisäksi: aseita keräilevä naapuri ilmestyy esiin.</i>	
Kolme kertomusta, yksi loppu.....	214
<i>Stig Engströmistä tekijänä – ja hänen tiestään murhapaikalle.</i>	
Viimeinen vierailu Täbyssä	224
<i>Ex-vaimo: ”Minä näen, että se selviää vain, jos joku, joka edelleen elää, kieli.”</i>	
Ympyrä sulkeutuu	229
<i>Yhdysvaltojen merkittävin poliittisten murhien asiantuntija ei ylläty. Märten Palme: ”Tuntuu epämiellyttävältä, melkein šokeeraavalta nähdä Engström.”</i>	
Stieg Larssonin yksin toimiva mielipuu.....	240
<i>Vanha sivuraide kuumenee uudestaan – mutta Stieg Larsson ajatteli silti oikein. Lisäksi: Thomas Pettersson palkitaan, kritiikistä huolimatta.</i>	
Engströmiin keskittyvä ajatushautomo.....	247
<i>Bofors-taustainen insinööri, Sigtunan oppilas, oikeuspsykiatrian professori ja sosiologit auttavat palapelin kokoamista erilaisilla palasilla.</i>	
Valheen anatomia	253
<i>Kuinka me ihmiset valehtelemme? Ja mitä mahdollisuuksia kuulustelijalla on paljastaa valheet?</i>	
Syytä epäillä: Stig Engström.....	261
<i>Viimeinen kiittäminen sille, että linja on oikea – mutta niukasti uutta tutkijoilta.</i>	
Jäähvyäiset Palme-aseelle	267
<i>Ensisijainen todistaja tunnistaa Engströmin samalla kun toive sitovasti todistavasta aseesta haihtuu.</i>	

Esitutkinta	278
<i>”Kerstin Skarp piti Strömiä taitavana poliisina, peräti parhaana, jonka kanssa oli työskennellyt. Sitähän hän olikin, mutta Engströmistä hän erehtyi.”</i>	
Yhtä mieltä Engströmistä	287
<i>”Uskon että ennakkoluulot olivat mukana kuvassa. Siihen aikaan poliisissa oli vahva machokulttuuri. Yksinkertaisesti oltiin sitä mieltä, että oli vastenmielistä olla edes tekemisissä Engströmin näköisten ihmisten kanssa.”</i>	
Häggsrömin revanssi	296
<i>Taitavan ammattimiehen hyvin tehty työ otettiin huonosti vastaan. Mutta Krister Peterssonin lehdistötapaaminen suo revanssin.</i>	
Nimettömistä lähteistä	300
Luettelo lähteistä	300
Viitteet	304

59 minuuttia jotka muuttivat Ruotsin

Helmikuun 1986 viimeinen perjantai tarjosi suurta ja pientä, yksityistä ja julkista, kuten päivät yleensä pääministerille, jolla oli mittava agenda. Henkivartijat hakivat Olof Palmen hänen asunnoltaan puoli yhdeksän maissa yhteensä viikon kohokohtista: tennisotteluun Kuninkaallisessa tennishallissa Harry Scheinia vastaan, perinne oli monivuotinen. Ottelun jälkeen pysähdyttiin Sveavägenin ja Kungsgatanin kulmassa Strömin herrainvaatehtimolla: Olof palautti edellisenä päivänä ostamansa puvun – vaimo Lisbet oli nyrpistänyt sille nenäänsä.¹

Vähäisten puolueasioiden jälkeen valtioneuvoston valmistelukansliassa odotti raskaampi ohjelma: keskustelu Irakin suurlähettilään kanssa ennen kaikkea turvallisuuspoliittisista kysymyksistä. Se päättyi tietoon, joka järkytti pääministerin mielenrauhaa, vaikutti näet siltä kuin Iranilla olisi käytössään Boforsin valmistamia Robot 70 -ilmatorjuntaohjuksia, vaikka Iran oli Ruotsin aseviennin kiellettyjen maiden listalla.²

Hapan ja äreä pääministeri söi lounaan hallituskumppaniensa kanssa mutta vaikutti tyyntyneen, kun Statsanställd-lehti tuli tekemään juttua. Sen jälkeen Norjan suurlähettiläs tarjosi laskiaispullat, ja Palme tapasi työväenliikkeen kansainvälisen keskuksen toimitusjohtajan Margaret Grapen. Päivä päättyi sekkalaisten puuhien parissa ja kun pääministeri astui asuntoonsa Västerlånggatan 31:ssä Gamla stanissa, illasta ei ollut päätetty mitään. Henkivartijat oli lähetetty kotiin aiemmin päivällä, missä ei ollut mitään poikkeuksellista, maan pääministerin vartiointitaso oli hänen omasta aloitteestaan alin mahdollinen.

Jahkailtuaan jonkin aikaa poikansa Märtenin ja tämän tytöstyävän kanssa aviopari Palme päätti lähteä *Mozartin veljesten* myöhäisnäytökseen – Olof Palmea oli pyydetty mukaan elokuvan tekoon, mutta hän oli kieltäytynyt kunniaista. Puolisot lähtivät asunnosta pian puoli yhdeksän jälkeen metrolla Rådmansgatanille lähelle elokuvateatteri Grandia.³

Gamla stanin laiturialueella hilpeä perjantain viettäjä hihkaisi ”terve Palme!”, ja Olof vastasi tervehdykseen. Kuka vain voisi päätyä kädenmitan päähän maan pääministeristä, ja eräs elokuvaan menijä käveli niin lähellä Palmeja koko matkan Rådmansgatanin metroasemalta lippukassalle, että mies ajoittain kuuli, mistä he puhuivat. Hän huomasi, monien muiden tavoin, että henkivarti-joita ei näkynyt missään.⁴

Haettuaan lippunsa aulasta Palmet jäivät sisäänkäynnin eteen kadulle seisomaan yhdessä pojan ja hänen tyttöstyävänsä kanssa. Märten ei ollut huomannut elokuvan alkavan vasta kello 21.15, joten he saivat odottaa lähes varttitunnin melko näkyvillä ulkona Sveavägenillä. Muut elokuvavieraat tökkivät toisiaan: ”Katso, tuolahan on Palme!”⁵

Sisällä salissa oli muutamia pääministerin henkilökohtaisia tuttuja, jotka nyökkäsivät tuttavallisesti. Virkamiesten keskusjärjestön TCO:n puheenjohtaja Björn Rosengren istui vaimonsa Agnetan kanssa aivan Palmejen takana, joten he ehtivät puhua hieman työasioista ennen kuin mainokset alkoivat ja Lisbet hiljensi heidät.

Vähän ennen *Mozartin veljeksiä* Grandissa päättyi illan toinen elokuva, neuvostoliittolainen *Tule ja katso*. Heti yhdentoista jälkeen ystävykset Margareta Storhök ja Anneli Korhonen tulivat salista aulaan. Korhosen vessakäynnin ajan Storhök odotti sisällä elokuvateatterissa. Hän pani merkille, että joku mies tuijotti tiukasti lasiovista sisään.⁶

Naistenhuoneesta tultuaan myös Korhonen kiinnitti huomio-

ta tuijottavaan mieheen, ja kun ystävykset menivät ulos kadulle, he kokivat miehen pistävän katseen ”jännittyneeksi ja ahdistavaksi”. Mies jäi seisomaan elokuvateatterin edustalle ja selvästi odotti jotain tai jotakuta.

Storhökille ja Korhoselle 28. helmikuuta 1986 oli ollut siihen asti aivan tavallinen päivä. Miksi he olisivat panneet sen kummempaa painoa sille, mitä ympärillä tapahtui? Vaikutelmat vaalevat jatkuvasti aistejamme. Ne, joilla ei ole merkitystä meille, erotellaan muista melko pian, muutoinhan aivomme ylikuormittuisivat.

Nyt yksi henkilö heidän ympäristössään poikkesi odotetusta kaavasta, ja he huomasivat hänet. Mutta miltä hän näytti? Moisen asian muistaminen myöhemmin ei luonnollisesti ole helppoa. Kun Storhökiä jokunen päivä myöhemmin pyydettiin kuvailemaan paikalla odottanutta miestä, hän kuvasi tätä pohjoiseurooppalaiseksi, noin 175 senttimetriä pitkäksi, sinisilmäiseksi ja vaaleahiuksiseksi. Takin hän muisti puolipitkänä ja vaaleansinisenä, housut tummansinisinä.⁷ Aivan yksinkertaisesti tavallinen keski-ikäinen mies, lukuun ottamatta kahta silmiinpistävää pikku-seikkaa: Storhökin mukaan miehellä oli ”isot vaaleasankaiset tai isosankaiset silmälasit” sekä ”vaaleanruskea lakki korvaläpät päällä”.⁸

Monet elokuvavieraat huomasivat Grandin edustalla odottavan miehen, Lars Knubb mukaan lukien. Hän näki miehen, joka oli pukeutunut tummiin vaatteisiin ja ”lipalliseen urheilulakkiin”. Mies seisoi sisäänkäynnin vasemmalla puolella, ei vaikuttanut käyneen elokuvissa ja näytti sekoitukselta TV-hahmo Marve Fleksnesiä ja näyttelijä Björn Gustafssonia. Henkilö vaikutti naurettavalta, Knubb tiivisti.⁹

Muutama minuutti näiden havaintojen jälkeen, kello 23.07, *Mozartin veljekset* päättyi. Palmén pariskunta viipyi hetken salissa ennen kuin lähti aulaan, missä Olof juuttui lyhyeen keskusteluun teinitytön kanssa, joka halusi ”lisää rahaa kulttuurille”. Rosen-

grenit pohtivat keskenään, tarjoaisivatko Lisbetille ja Olofille kyydin kotiin, mutta jättivät kysymättä.

Kadulla Olof ja Märten jäivät seisoskelemaan puolisoidensa kanssa Työväen sivustysliiton ABF:n talon kirjakaupan eteen lyhyen matkan päähän elokuvateatterista. He keskustelivat illan jatkosta. Viisitoista yli yhdentoista pariskunnat lähtivät omille teilleen, ja Lisbet ja Olof kävelivät kotiinpäin Gamla staniin. Silloin myös Märten pani merkille miehen, joka tuijotti kirjakaupan vieressä olevan huonekaluliikkeen ikkunaa. Märten piti häntä suunnilleen 40-vuotiaana, noin 180 senttimetriä pitkänä ja vankkarakenteisena, lisäksi hänellä oli sininen puolireiteen ulottuva toppatakki sekä ”lippis nepparilipalla ja luultavasti myös teräs-sankaiset silmälasit”.¹⁰

Samaan aikaan Palmen pariskunta jatkoi kävelyään etelään. Hetken kuluttua Lisbet halusi kurkistaa näyteikkunaa kadun toisella puolella, joten he siirtyivät Sveavägenin itäiselle jalkakäytävälle, jossa korttelia hallitsi iso Skandia-talo.

Täällä ihmisiä liikkui huomattavasti vähemmän. Puolisot viipyivät jonkin aikaa vaateliike Sarin edessä ennen kuin jatkoivat kotiinpäin Olof Palme julkisivun puolella Lisbet käsikynkässään.

Samaan aikaan, sisällä vakuutusyhtiö Skandiassa, graafikko Stig Engström pidensi askeleitaan matkalla ulko-ovelle. Hänellä oli tumma kolmeneljäosaa pitkä takki, tummat housut, puolikengät ja lippalakki, jonka korvaläpät oli napitettu pääläelle. Kädessään hänellä oli ruskea nahkainen rannelaukku.

Stig Engström tuli vastaanoton liukuoville ja käytti kellokorttiaan kortinlukijassa. Kello oli 23.19. Ulko-ovella istui kaksi vartijaa, joista toisen Engström tunsu melko hyvin. Tavoilleen uskollisena Engström vaihtoi heidän kanssaan muutaman sanan ennen kuin kiiruhti eteenpäin.

Molemmat vartijat näkivät Engströmin leveän selän poistuvan Skandia-talon ulko-ovesta Sveavägen 44:ssä ennen kuin hän katosi jalkakäytävälle.¹¹

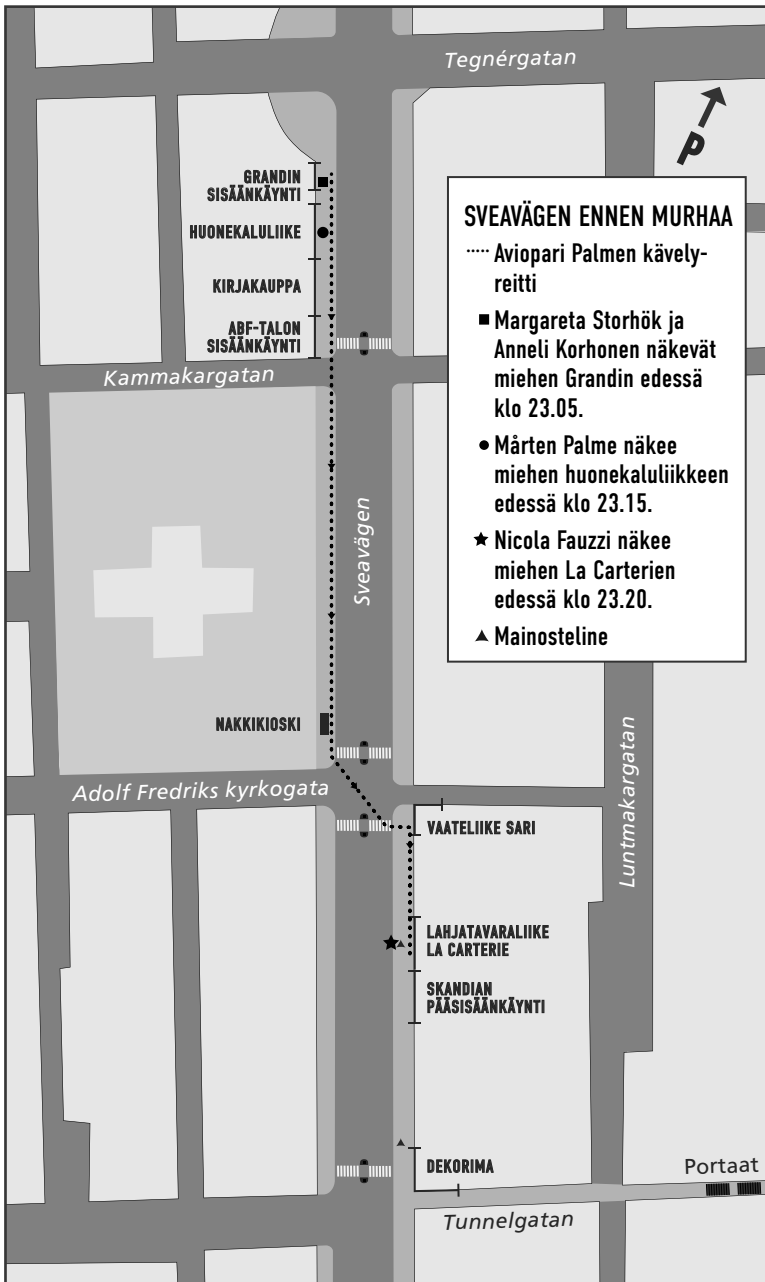
Tässä vaiheessa Stig Engström ja Palmet olivat lähes yksin Sveavägenin itäpuolen jalkakäytävällä.

Korttelin eteläpäädyssä, missä Tunnelgatan ja Sveavägen risteävät, oli suunnittelija Anders Björkman. Juhlittuaan muutamien Bofors Aerotronicsin työkaveriensa kanssa hän oli hieman päihtynyt ja veti hetken henkeä ennen kuin lähtisi kotiin päin.¹²

Björkmanin ohitti kokki Nicola Fauzzi, joka kiirehti hänen editseen pohjoisen suuntaan, hieman väsyneenä illan töiden jälkeen. Kun Fauzzi oli päässyt Skandia-talon sisäänkäynnin ohi, hän näki hämmästyksekseen pariskunta Palmen kävelevän häntä kohti. Hän kohtasi heidät ”tervehtimättä” ja huomasi, että he eivät olleet jalkakäytävällä yksin: joku mies seurasi pääministeriparia viidenkymmenen metrin päässä. ”Sen täytyy olla turvamies”, oli Fauzzin spontaani reaktio, mutta sitten hän muutti mieltään. Mies liikkui kömpelösti, miltei nilkuttaen, ja vaikutti liian vanhalta henkivartijaksi. Fauzzin muistin mukaan miehellä oli Tenson-tyyppinen, sininen, puolireiteen yltävä takki, muuten hän ei tullut ajatelleeksi, miltä mies pariskunta Palmen takana näytti.¹³

Palmen pariskunnan ja heidän perässään kulkevan miehen lisäksi Sveavägenin ja Tunnelgatanin risteuksen lähetyvillä oli 22 henkilöä, kun kello tuli 23.21: Boforsin suunnittelija, joka oli nyt melkein kadunkulmassa, ja perjantaita juhliiva arkistotyöntekijä Lars Jeppsson, joka oli vetänyt henkeä työmaaparakin takana lyhyen matkan päässä Tunnelgatanilla – muut liikkuvat Sveavägenin toisella puolella tai istuivat risteuksen punaisiin valoihin pysähtyneissä autoissa. Myös näille ihmisille 28. helmikuuta 1986 oli ollut tähän saakka aivan tavallinen päivä. Paitsi Nicola Fauzzille, joka oli lampsinut eteenpäin ja oli nyt jalkakäytävällä Skandia-talon pohjoispuolella eikä ollut edes tietoinen, että maan pääministeri oli korttelissa.

Anders Björkman näki kolme henkilöä, joita hän piti kahtena naisena ja yhtenä miehenä. Hän sai vaikutelman, että he kävelivät yhdessä ja tunsivat toisensa. Itse hän oli vain kolmen metrin päässä heistä, kun seurueen mies ampui varoittamatta kaksi laukausta,

© POLISI

Rekonstruktio Fauzzin ja aviopari Palmen kohtaamisesta lahjatavaraliike La Carterien ulkopuolella.

Fauzzin aviopari Palmen takana näkemän miehen sijainti.

muutaman sekunnin välein. Ne kuulostivat enemmänkin kiinanpommeilta tai pakoputken paukkeilta, monet todistajat totesivat myöhemmin.

Olof Palme lyhyistyi, kesken askelen, ja kaatui eteenpäin ikään kuin koko ruumis olisi mennyt veltoksi. Tekijä häipyi juosten paikalta, pois Sveavägeniltä Tunnelgatanin pimeyteen.

Muut ihmiset rikospaikan lähellä tuskin käsittivät, mitä oli tapahtunut. Vasta laukausten jälkeen heidän huomionsa kiinnittyi kolmeen risteyksessä olevaan henkilöön. Todistajista, jotka olivat kauempana tai Sveavägenille pysähtyneissä autoissa, tilanne näytti enimmäkseen muutaman juopon vaaralliselta tappelulta, jossa alkkiksista pienempi kaatui päistikkaa maahan. Jotkut käsittivät tapahtuman niin, että kadunkulmassa odottanut tekijä hiipi kävelevän pariskunnan kimppuun takaapäin ja ampui kaksi laukausta. Ja joistakuista pariskunnalla näytti olevan jonkinlainen yhteys murhaajaan, ennen kuin tämä aivan yllättäen veti aseensa esiin.

Koska laukaukset ammuttiin käytännössä yhtä aikaa liikennevalojen vaihtuessa vihreiksi pohjois–eteläsuunnan liikenteelle, punaisiin pysähtyneet autot pystyivät nopeasti kääntymään leveälle jalkakäytävälle lähelle ammuttua. Muutamassa sekunnissa kolme ajoneuvoa järjestäytyi riviin rikospaikan viereen.

Taksinkuljettaja Hans Johansson pysäköi valkoisen Mercedeksensä kaikkein lähimmäksi. Hän otti yhteyden Solna taxiin pyytäkseen puhelunvälittäjää soittamaan hälytyskeskukseen ja jäi autoonsa odottamaan vastausta. Sinä aikana hän seurasi tekijää katseellaan, kun tämä juoksi Skandia-talon ja muutaman työmaaparakin välissä, jotka oli sijoitettu lyhyen matkan päähän Tunnelgatanille. Tekijä kääntyi ympäri nähdäkseen, seurasi joku häntä, mutta Johansson ei nähnyt kasvoja.¹⁴

Samanaikaisesti hänen matkustajansa Stefan Glantz ryntäsi ulos kadulle ammutun luo. Juuri ennen häntä tulivat teini-ikäiset Anna Hage ja Karin Johansson kiireesti autosta, joka oli pysähtynyt vain jättämään heidät kyydistä.^{15 16 17}

Taksin eteen pysäköi Chevrolet-pakettiauto, jonka kuljettaja Leif Ljungqvist tarttui autopuhelimeensa soittaakseen hälytyskeskukseen mutta valitsi kiihdyksissään väärän numeron.¹⁸

Kolmantena auton pysähtyneen BMW:n omistaja Jan-Åke Svensson havaitsi Sveavägenin ja Tunnelgatanin kulmassa parakkiaan Anders Björkmanin, joka sinisessä toppatakissa ja lakki päässä katseli tapahtumia kauhuissaan Dekoriman myymälän ulko-ovelta. Svensson tajusi, että Björkmanin olisi pitänyt tehdä tärkeitä havaintoja, ja kun tämä näytti haluavan lähteä paikalta, hän nousi autostaan huolehtimaan, että silminnäkijä pysyi paikalla.¹⁹

Nyt Ljungqvist pääsi perille hälytyskeskukseen ja sai kakais-
tuksi: ”Niin, Sveavägenillä on murha.”

”Puhukaa poliisille”, operaattori vastasi.

”Hänet on ammuttu”, Ljungqvist jatkoi, ja hänen matkustajansa Jan Andersson lisäsi: ”Uskon että kuulumme vain yhden laukauksen.”²⁰

Taustalta saattoi aavistaa, että Jan-Åke Svensson yritti kommunikoida Björkmanin kanssa: ”Sinun on täytynyt nähdä tämä?”²¹

Kun operaattori viivytteli puhelun yhdistämistä poliisille, Leif Ljungqvist kyllästyi ja katkaisi yhteyden. Sen sijaan taksinkuljettaja Anders Delsborn sai ensimmäisenä yhteyden poliisiin, Järfälla taxin vaihteen kautta. Hänkin oli seissyt punaisissa valoissa; Delsborn kääntyi jalkakäytävän reunalle Sveavägenin toisella puolella, missä hän päästi matkustajansa ulos ja otti maksun ennen kuin kiirehti tien yli rikospaikalle.²²

Tunnelgatanin työmaaparakkien takana Lars Jeppsson kuuli laukaukset ja näki muutama sekunti myöhemmin miehen, joka kiirehti kohti Brunkebergsåsenille johtavia portaita. Kun mies oli ehtinyt pitkien portaiden puoliväliin, Jeppsson uskalsi lähteä piilopaikastaan tähyilemään risteykseen, josta laukaukset olivat kuuluneet. Silloin hän näki neljän viiden henkilön kerääntyneen kaatuneen ihmisen ympärille.

Jeppsson tajusi mitä oli tapahtunut ja kääntyi ympäri nähdäkseen tekijän, joka oli siinä vaiheessa pääsyt portaiden laelle. Siellä mies kääntyi ympäri. Jeppssonista mies tuntui havainneen hänet, minkä takia hän astui muutaman askeleen sivuun etsiäkseen suojaa rakennustelineiden luota. Sitten mies katosi. Uskaltaisiko Jeppsson juosta perään?²³

Todistajat Yvonne Nieminen ja Ahmed Zahir ehtivät melko varmasti viimeisinä nähdä vilauksen murhaajasta. He olivat portaiden yläpäässä David Bagares gatalla matkalla kotiin, kun joku mies juoksi kadun toisella puolella.^{24 25}

Silloin he eivät tietenkään tietäneet, että mies olisi pitänyt painaa mieleen. Ylhäällä harjulla laukaukset eivät olleet kuuluneet, ja myös Niemiselle ja Zahirille ilta oli ollut tähän asti aivan tavallinen. Juokseva mies kiinnitti kuitenkin heidän huomionsa niin kiireensä takia kuin siksi, että hän vilkuili toistuvasti olkansa yli samalla, kun puuhaili jotain tumman rannelaukkunsa kanssa. Niemisen muistin mukaan miehellä oli napittamaton, liehuva, polvipituinen takki, tummat housut ja takin alla luultavasti tumma neulepusero. Hän oli jollain lailla vanttera tai lihava, suunnilleen 175–178 senttimetriä pitkä ja arvatenkin 35–45-vuotias. Mies ei juossut erityisen kovaa ja liukasteli jossain vaiheessa lumisohjossa, juokseminen vaikutti rasittavan häntä, koska hän ”oli ehkä huonossa kunnossa tai jostain muusta syystä”.

Nieminen ja Zahir kulkivat eteenpäin omalla puolellaan katua ja aivan Tunnelgatanille johtavien portaiden yläpäässä he kohtasivat Lars Jeppssonin. Hän oli rohkaissut mielensä ja päättänyt lähteä seuraamaan tekijää.

Sillä välin kun kolmikko keskusteli lyhyesti, murhaaja juoksi Tukholman kaduilla yhä kauemmas.

Rikospaikalla huolestuneet ihmiset kerääntyivät ammutun ympärille samalla kun Anna Hage ja Stefan Glantz antoivat ensiapua. Järkyttynyt nainen yritti tönäistä Hagen sivuun, hän halusi

odottaa lääkäriapua. Ensimmäiset poliisit paikalla olivat komisario Gösta Söderström ja hänen virkaveljensä Ingvar Windén, jotka saapuivat noin kahden ja puolen minuutin kuluttua.

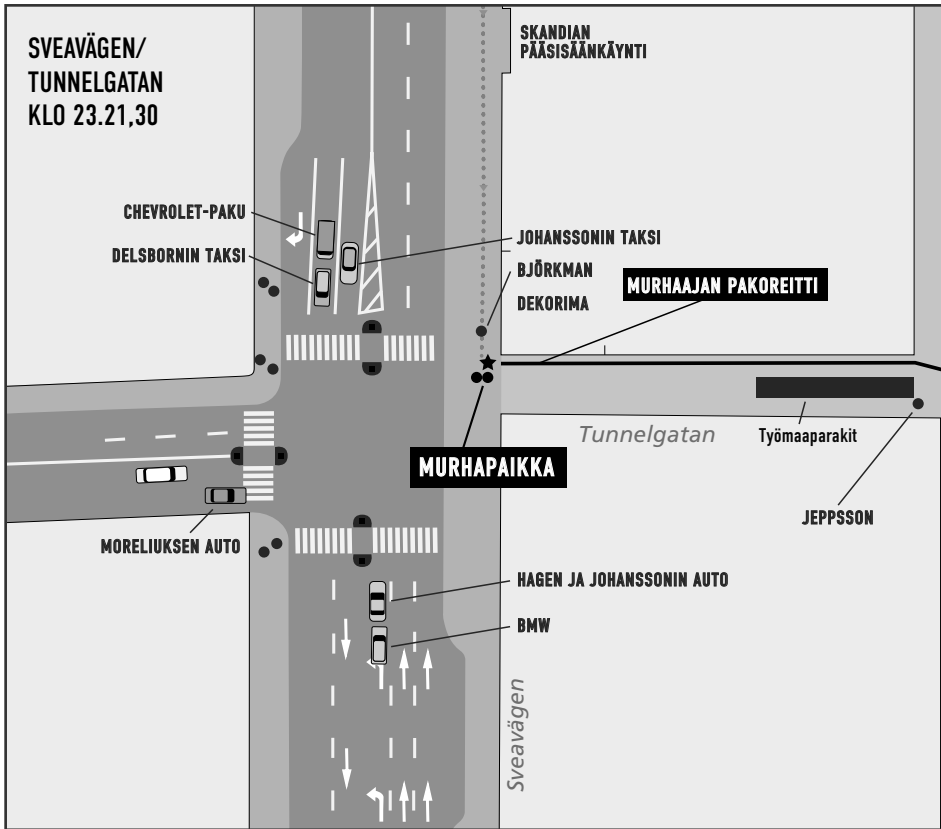
”Kun tulen rikospaikalle, siellä on noin kymmenen henkilöä”, Söderström kertoi myöhemmin. ”He seisovat miehen ympärillä, joka makaa selällään isossa verilammikossa. Hänen kasvonsa ovat veriset, vaatteet tahriintuneet, ja hänellä on tuijottava katse, silmissä ei refleksejä.”²⁶

Pian myös iso maija Södermalmin piiristä kaarsi paikalle. Viisi poliisia sai Gösta Söderströmiltä käskyn ottaa vastuun takaa-ajosta. Taksinkuljettaja Hans Johansson tapasi poliisit ja huusi kiihtyneenä ”hän juoksi tuonne!” ja osoitti Tunnelgatanille päin. Johanssonista poliisit eivät reagoineet tarpeeksi nopeasti: ”Sitten porukan esimies alkaa ottaa todistajanlausuntoja ja kaikkea sellaista, ja silloinhan murhaaja on ravannut taas 20 sekuntia pakoon.”

Sillä välin komisario Söderström yritti saada yhteyden naiseen, joka ”juoksi ympäriinsä rikospaikalla”. ”Hän oli täysin hysteerinen, järkyttynyt ja totaalisen loppu, ihan yksinkertaisesti. Hän huusi: ’Teidän täytyy pelastaa mieheni henki.’ Se oli kaikki mitä hänestä siinä sekavassa tilassa sai irti.”

Hengenpelastusyritykset jatkuivat. Anna Hage antoi painallus-elvytystä kun Stefan Glantz puolestaan yritti puhalttaa ilmaa ammutun keuhkoihin. Se oli hankalaa, verta virtasi uhrin suusta ja nenästä. Anna Hage liukui polvillaan verilammikossa, joka laajentui jäisellä jalkakäytävällä. Dekoriman näyteikkunan edessä yksi todistaja oksensi kaiken veren näkemisestä ja elvytysyritysten äänistä. Samalla paikalle tuli ensimmäinen ambulanssi.

Gösta Söderström yritti jälleen saada yhteyden huutavaan naiseen. Hän tarttui naiseen, yritti saada tämän poliisiautoon istumaan, mutta nainen torjui yritykset. Hän reagoi vasta kolmannella yrityksellä ja huusi vihaisena ja järkyttyneenä Söderströmille: ”Et ole ihan viisas! Etkö tunnista minua? Minä olen Lisbet Palme ja tuolla makaa Olof.”

TODISTAJIA

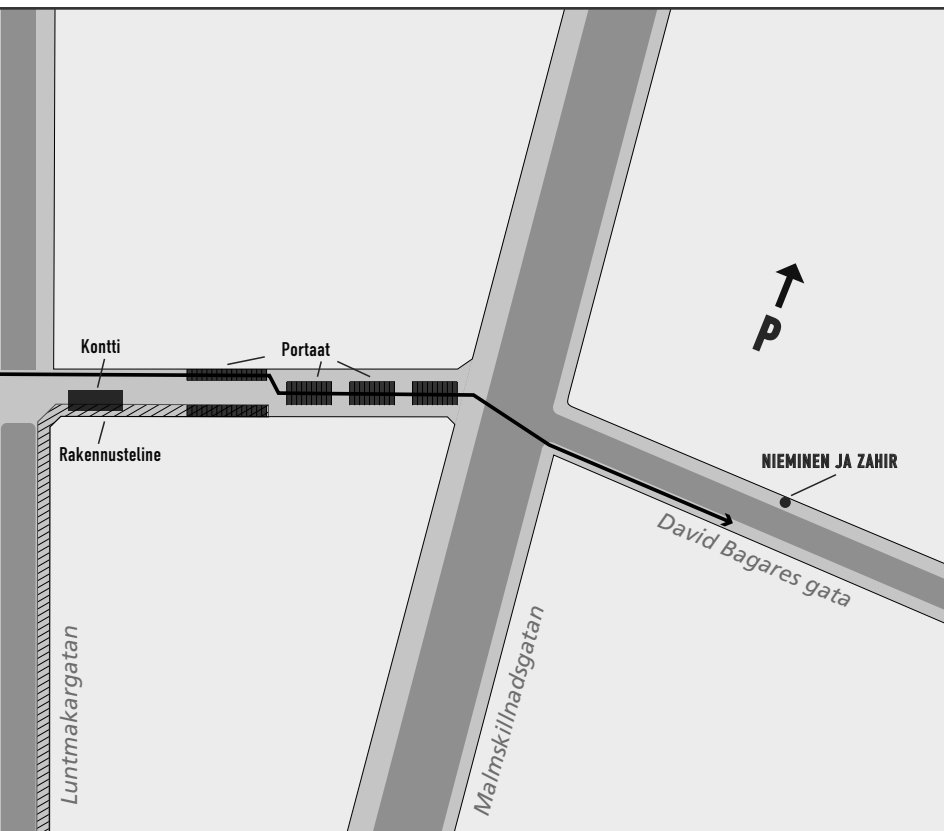
Anders Björkman, sijainti murhan jälkeen.

Lars Jeppsson kontin edessä.

Jan-Åke Svensson.

Yvonne Nieminen ja Ahmed Zahir portaillla.

Anna Hage oli ammutun luona ensimmäisenä.

Poliisimies kieltäytyi uskomasta kuulemaansa. Hän tarkasti uudelleen verisen rikosuhrin ja tunnisti vasta silloin pääministerin ”hänen kaarevasta, isosta nenästään”. Muutamat todistajat käsittivät nyt, kuka ammuttu mies oli. Hitaasti he tajusivat, mitä jalkakäytävällä oli tapahtunut.

Vasta nyt, noin kuusi minuuttia laukausten ampumisen jälkeen, Gösta Söderström pystyi ilmoittamaan johtokeskukseen: ”Rikoksen uhri on pääministeri.” Hän joutui toistamaan tiedon samalla kun yritti itse ymmärtää koko hirveyden.

Olof Palme nostettiin ambulanssiin, joka lähti Lisbet matkustajanaan kohti Sabbatsbergin sairaalaa. Kiihtynyt ambulanssinkuljettaja valitsi väärän reitin ja kuljetus viivästyi vähän, mutta käytännössä sillä ei ollut merkitystä: pääministeri oli kuollut samalla hetkellä, kun löi otsansa jalkakäytävän kiveykseen.

Ylhäällä Brunkebergsåsenilla Lars Jeppsson oli kiirehtinyt pidemmälle David Bagares gataa, missä hän sekä ohitti poliisiauton että etsi katseellaan henkilöä, jonka luuli pujahtaneen rakennustelineen alle. Sitten Jeppsson haki käsiinsä poliisimiehen. Hän antoi tuntomerkit: tummansininen toppatakki ja lippalakki. Poliisimies totesi ne laihoiksi mutta teki hälytyksen Jeppssonin tiedoilla.²⁷

Toinen poliisi pyysi Jeppssonin mukaan rikospaikalle antamaan lisätietoja ennen kuin tämä saisi lähteä kotiin.

Anna Hage ja Stefan Glantz oikoivat vaatteitaan ja yrittivät siistiytyä koleassa ilmassa. ”Saimme sideharsorullan yhdeltä poliisilta. Sen ja lumen avulla yritimme peseytyä”, Stefan Glantz kertoi myöhemmin. Sitten tapahtui kummia: Kun Anna Hage vietiin rikospäivystykseen kuulusteluun, Stefan Glantz lähti paikalta jättämättä mitään tietoja – ja tajuamatta yrittäneensä pelastaa Olof Palmen hengen. Hän oivalsi yhteyden vasta lukiessaan seuraavana aamuna sanomalehteä.²⁸

Nyt paikalle ilmestyi myös muutama valokuvaaja. Ensimmäisiin valokuviin tarttui poliiseja, jotka vetävät sulkunauhaa, ja

© POLIISI

Murhaaja juoksi työmaaparakkien vasemmalla puolella ja jatkoi ylös portaita.

© POLIISI

Portaat murhaajan näkemänä.

**Rikospaikka murhaajan näkemänä, kun hän kääntyi
ympäri portaiden laella.**

katsojia, jotka joutuvat vetäytymään paikalta. Joukko oli kasvanut parikymmenpäiseksi, ja tyhjyyden viimein iskiessä katsojien ja poliisien silmiin nousi kyyneleitä.

Tekijän etsiminen jatkui, mutta poliiseilla ei ollut kovin paljon pohjatietoa. Todistajat rikospaikalla olivat puhuneet tummansinisestä takista, mihin Lars Jeppsson lisäsi lippalakini. Taksinkuljettaja Anders Delsborn taas sanoi, että tekijä oli vanhempi mies, jolla oli pitkä päällystakki ja korvaläpällinen lakki. Nämä molemmat tuntomerkkikuvaukset liitettiin hälytykseen.

Brunkebergsåsenille juosseet poliisit eivät löytäneet ketään epäiltyä ja saivatkin keskittyä pysäyttelemään ihmisiä alueella tiedustellakseen, olivatko nämä tehneet havaintoja. Kymmenkunta uutta poliisipartiota liittyi takaa-ajoon.

Kun komisariat Christian Dalsgaard ja Lars Christiansson tulivat rikospaikalle, he kysyivät Gösta Söderströmiltä, tarvitsiko hän apua, mutta kollega sanoi selviytyvänsä. Sen sijaan sovittiin, että Christiansson lähtisi Sabbatsbergiin ja yrittäisi saada lisää todistajanlausuntoja Lisbet Palmelta.

Yksi poliisiin yhteyskeskuksen radio-operaattoreista määräsi paikalle koirapartion. Kun koiranohjaaja tuli rikospaikalle, hän näki kuitenkin niin monien astelleen siellä ympäriinsä, että koiran olisi turha yrittää jäljitystä.²⁹

Vain noin viidenkymmen metrin päässä rikospaikalta 52-vuotias mies tummassa polvipituisessa takissa ja kahden nepparin lippalakissa takoi Skandian ulko-ovea. Stig Engström oli palannut työpaikalleen oltuaan poissa noin kaksikymmentä minuuttia. Hänet päästivät sisään hämmästyneet vartijat, jotka eivät tienneet mitään ampumisdraamasta.

Engström oli šokkitilassa, ja hänen oli vaikea ilmaista itseään johdonmukaisesti. ”Tuolla kauempana on ammuttu mies, ja sanotaan että se on Olof Palme”, hän virkkoi ensimmäiseksi.

Vartijat eivät saaneet kunnolla selvää hänen kertomuksestaan. Aluksi he luulivat, että hän oli ollut Palmen luona ja auttanut kääntämään tämän selinmakuulle. Vartijat eivät kuitenkaan nähneet verta hänen vaatteissaan. Engströmin hieman rauhoituttua vaikuttikin siltä kuin hän olisi lähestynyt ammuttua vasta myöhemmin. Engström väitti antaneensa poliisille tietoja muttei lainkaan maininnut nähneensä tekijää.

Hetken kuluttua hän soitti kotiin vaimolleen ja kertoi olevansa myöhässä ja joutuvansa tulemaan yöbussilla kotiin Täbyhyn. Hän oli kuitenkin fyysisesti niin uupunut, että toinen vartijoista tarjoutui tilaamaan taksin. Engström ei yksinkertaisesti näyttänyt kykenevän lähteä bussille: ”Hän oli valtavan järkyttynyt.” Engström myös katosi vastaanotosta hetkeksi peremmälle taloon, omien sanojensa mukaan juomaan kupin kahvia.

Vartijat reagoivat erityisesti siihen, että hän ei omien sanojensa mukaan voinut uskoa uhrin olevan Palme, koska kadulla maakaava ”mies näytti niin pieneltä”. Havainto vaikutti spontaanilta ja itse koetulta, toisin kuin monet muut jutut, jotka hän kertoi ennen kuin lähti kotiin noin kymmenen minuuttia myöhemmin.³⁰

Sabbatsbergissä pääministerin elvytysrytykset jatkuivat. Viimeisenä toimenpiteenä lääkärit avasivat Olof Palmen rintakehän hie-roakseen hänen sydäntään omin käsin.³¹

Lisbet Palme oli viereisessä huoneessa sairaanhoitajan seurassa. Selkää vihloi, ja sairaanhoitaja huomasi, että Lisbet oli ollut muutaman senttimetrin päässä kuolemasta: toinen laukauksista oli tehnyt reiän päällystakkiin ja raapaissut naarmun hänen selkäänsä.³²

Maan pääministeri julistettiin kuolleeksi kello 00.06, alle tunni sen jälkeen kun *Mozartin veljekset* oli päättynyt Grandin salissa. Lisbet Palme soitti pojilleen Märtenille ja Joakimille, ja sairaanhoitaja kuuli hänen kertovan, että nyt oli tapahtunut se, mitä perhe oli pitkään pelännyt.

Intensiivinen lauantai

Heti keskiyön jälkeen komisario Gösta Söderström lähti Sveavägenin rikospaikalta ja ajoi rikospäivystykseen Kungsholmenille laatimaan rikosilmoitusta. Hän otti pari todistajaa mukaan autoonsa.

Poliisitalolla taksinkuljettaja Anders Delsborn sekä Anna Hage ja Karin Johansson odottivat jo kuulustelua. Kun ystävykset alkoivat keskustella siitä, mitä he olivat ehtineet käsittää, Delsborn pyysi heitä olemaan puhumatta tapahtuneesta: oli tärkeää että heidän todistajanlausuntonsa olisivat mahdollisimman riippumattomia toisistaan.³³

Kun kuulustelut alkoivat, Anna Hagella ja Karin Johanssonilla ei ollut juurikaan kerrottavaa. Laukaukseen asti heidän huomionsa oli ollut muualla, ja sen jälkeen he olivat keskittyneet rikoksen uhriin. Johansson ei ollut ylipäätään huomannut tekijää, ja Hage oli käsittänyt ainoastaan, että tämä oli ”keski-ikäinen, tumma ja pukeutunut polvipituiseen takkiin”.

Anders Delsborn puolestaan sanoi odottaneensa vihreää valoa, kun hän oli vilkaissut jalkakäytävälle ja, muistinsa mukaan, nähnyt risteyksessä kolme paikoillaan seisovaa ihmistä: yhden pariskunnan ja yksinäisen miehen selin talon julkisivuun. Hänestä kolmikko näytti keskustelevan, ja samalla kun liikennevalo vaihtui vihreäksi, kuului kaksi pamausta. Delsborn ehti nähdä viimeisen laukauksen suuliekin ja sen, että tekijä piti asetta oikeassa kädessä, ”asetta jossa oli poikkeuksellisen pitkä piippu, tyyliin Colt”. Mies oli hänestä 180–185 senttimetriä pitkä, ja tällä oli ”harmaa herrainhattu” sekä ”harmaa ulsteri jossa oli mustia roiskei-